

ПРОСТОР КАО АСПЕКТ КУЛТУРЕ УЧЕЊА ДАРОВИТЕ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛКОГ УЗРАСТА

Резиме: У раду се сагледава простор вртића као покретач дејег учења и развоја. Када стварамо инспиративан простор у коме учествују деца, васпитачи и други одрасли, а простор нам на најконкретнији начин шаље поруке о схватању детета, као и слику о вртићу. Према актуелним Основама програма „Године узлета” за простор кажемо да је трећи васпитач. Заједнички простор је место где деца међусобно сарађују и уче једни од других, па према томе унутар зграде и ван вртића треба да буде уређен тако да побуђује машту, подржава креативност и оригиналност, пружа подршку различитим врстама ране писмености. Као трећи васпитач простор се развија и мења. Деца су истраживачи којима треба приуштити разне материјале – неструктуриране и полуструктуриране, који ће подстицати даровите потенцијале. Простор није само техничко окружење, већ може бити веома плодносан, ефикасан подстицај инспирације дејег стваралаштва. Природном спонтанашћу, кроз игру, деца предшколског узраста истичу своју потенцијалну даровитост од цртежа на папиру, по зидовима, поду, намештају као просторима у којима се одвија реални програм. Простор оплеменеују зидови пријатних боја, топао вишебојан намештај, играчке као алати за игру која се одвија на два нивоа: имагинарном и оном стварном (сад и овде). Ако је вртић хладан, неће нас привлачити да боравимо у њему, али ако га уредимо, оплеменимо и ако одражава заједничко учешће деце и одраслих, наш однос према вртићу ће се променити. Улога васпитача је у томе незамењива. Простор треба да створи осећај сигурности, припадности, прихваћености, уважености и пријатности. Имајући у виду да је свако дете различито, треба укључивати сву децу у уређивање целокупног простора, опреме, сликавање зидова веселим и топлим бојама, прављење разних играчака и предмета.

Кључне речи: инспиративан простор, подстицање потенцијалне даровитости, заједничко учешће деце и одраслих, култура учења.

Увод

Предшколско васпитање сматра се основним темељем у васпитно-образовном систему. Самим тим, предшколске установе имају кључну улогу у развоју деце. Адекватно предшколско васпитање и образовање у раном детињству предуслов је успешног развоја детета и његовог напредовања. Поред тога што предшколско васпитање и образовање има изузетно важан утицај на рани развој детета, оно представља темељ за каснији успех у животу. Развојем предшколских установа, развијају се и педагошке компетенције васпитача. Од васпитача се изискује да све те промене прати и да се прилагоди савременим тенденцијама. Подстицајна средина за учење често подразумева простор у којем се одвија васпитно-образовни рад, али и начин на који је тај простор организован и уређен. Подстицајно окружење предшколске установе је неопходно, како би се учешће деце у животно-практичним ситуацијама, планираним ситуацијама учења, као и игри, одвијало у простору у коме васпитач континуирано обезбеђује различите материјале и средства који поспешују ефективност васпитно-образовног процеса. Циљ овог рада јесте да пружи увиде којима би се отвориле могућности и подстакле идеје као примери за унапређење васпитно-образовне праксе, где се у инспиративном простору подржавају креативност и охрабрују даровити потенцијали деце. У раду је сагледан простор вртића као покретач дејег учења и

¹ mirkovicjaca@gmail.com

развоја. Поред тога, сагледали смо значај простора у вртићу и функцију простора са методичког аспекта, као конкретног покретача пружања подршке даровитости. С обзиром на значај подстицајног окружења за дете, у овом раду приказали смо како и на који начин стварамо инспиративан простор у вртићу.

Значај простора у вртићу

У дететовом развоју, као и у процесу учења, простор у вртићу има значајну улогу. Физичко окружење у предшколским установама обухвата простор у коме деца бораве. Простор може бити затворен (подразумева просторије унутар вртића: радне собе, сале, трпезарије, санитарне просторије, ходнике, холове) и отворен (подразумева простор изван објекта вртића: терасе, атријуме, игралишта, травнате терене, парк, врт, стазе). Када закорачимо у просторије предшколске установе, прво на шта обратимо пажњу је физичко окружење. „Физичка средина, схваћена као амбијент за учење, обухвата све материјалне објекте присутне у том простору, као и оно што су креирали васпитачи у складу са тренутним потребама деце и садржајима који су у том моменту актуелни” (Продановић, Живановић, Вуковић, 2023: 37).

У објекту вртића прво што уочавамо је намештај који се налази у просторији, од каквог је материјала, које је боје, шта у просторији има од предмета, каквог облика су ти предмети, које боје преовлађују у просторији, какви су зидови, да ли има слика и цртежа, да ли су просторије довољно осветљене итд. Простор опредељује (физички оживљава) наше схватање детета и природе његовог учења и развоја (Павловић Бренеселовић, 2022: 9). Простор треба да буде инспиративан, подстицајан за игру и учење, али и функционалан. Богато опремљен простор подстиче деčје стваралаштво.

Према актуелним Основама програма „Године узлета” за простор кажемо да је *трећи васпитач*. Када је простор *трећи васпитач*? „Простор је *трећи васпитач* онда када пружа подршку добробити детета – када је инспиративан за игру, истраживање и учење, када подстиче заједничко учење и делање деце и одраслих” (Веселинов, 2022: 18). Као трећи васпитач простор се развија и мења. Уношењем новина у простор, деца испољавају свој истраживачки дух, ствара се позитивна клима за учење и развој и подстичу се даровити потенцијали деце. Стога је веома важно да простор у вртићу буде подстицајан, пријатан и опремљен разноврсним средствима и материјалима. Нове основе програма „Године узлета” препознају значај предшколског периода у развијању способности за целоживотно учење.

Функција простора са методичког аспекта

Простор предшколске установе има изузетан значај из угла методичког аспекта. Организација у предшколској установи засигурно је једно од најважнијих дидактичких питања. „Под организацијом подразумевамо: планско распоређивање простора и времена, структуру запослених, начин организације група: (број деце у групи, однос броја одраслих према броју деце, начин структурисања група), обједињавање и усклађено функционисање свих елемената система којим се одређује реализација васпитно-образовних циљева и задатака у предшколској установи” (Веселинов, 2021: 94). Добро уређен простор представља веома важан фактор у развоју деčјих потенцијала; он је покретач и инспирација деčјег учења, развоја и стваралаштва.

Простор у вртићу укључује и подразумева:

- безбедност деце – безбедност деце је на првом месту, простор мора детету пружити осећај сигурности, заштићености и безбедности;

- организацију простора – простор мора бити добро организован, треба обратити пажњу на распоређеност различитих делова намештаја и предмета, не треба простор затрпавати непотребним и сувишним стварима;
- функционалност простора – простор мора бити функционалан у смислу да сви предмети који се налазе у вртићу треба да имају своју намену, а намештај мора бити функционалан и удобан;
- подстицајно окружење – окружење у коме се дете налази мора бити подстицајно; овде мислимо да окружење мора бити оплемењено разним подстицајним материјалима и бојама које подстичу дете на креативност и машту.

Све ове набројане аспекте треба планирати и примењивати у педагошком раду. Васпитач треба да буде добар организатор и да створи позитивну климу у васпитној групи. Поред многобројних фактора, организација рада са даровитим ученицима утиче на то да ли ће они бити успешни, мање успешни или неуспешни.

Кључну улогу има васпитач, јер се даровитост често испољава на раном предшколском узрасту. У подстицајном окружењу, приликом уређивања простора, дете развија рану писменост.

Рано појављивање способности сведочи о постојању повољних природних услова за њихов развој. Поред раног појављивања, за развој даровитости велики значај има и стварање за то повољних услова: брига о развијању талента, васпитања истрајности и марљивости, умење и упорност да се превазилазе тешкоће, индивидуално и индивидуализовано прилажење и помагање, подстицање одређених интересовања, подршка укључивања деце у активности према којима имају повећане или изразите склоности, обезбеђивање оптималних услова и сл. (Грандић, Летић, 2009: 29–30).

Уколико се даровитост код неке деце не испољи на раном предшколском узрасту, то не значи да та деца нису даровита и да у каснијем добу таква деца неће испољити свој таленат.

Иако је улога васпитача веома сложена, васпитач је иноватор који ствара позитивну атмосферу у вртићу, подстиче да се простор оплемени и на тај начин пружа деци осећај сигурности и заштитености. „У новим основама програма (*Године узлета*) истиче се да васпитач треба да пружи подршку деци да истражују, тако што ће обезбедити различите изворе учења, као што су различита места, институције, стручњаци из одређених области, штампани и дигитални медији” (Пртљага, 2023: 8). Улога васпитача је да створи подстицајно окружење, да подстиче деље стваралаштво кроз различите активности и да континуирано обезбеђује различите материјале који су деци погодни да помоћу њих истражују. Такође, васпитач треба да прикупи што више информација о детету, његовом претходном развоју, породичном функционисању, специфичним способностима и начинима испољавања (Николић, Грандић, Павловић, 2017: 45).

Уређењем простора одговарајућим средствима и материјалима (неструктурираним и полуструктурираним) подстичемо децу на истраживање. Васпитач приликом уређења простора учи децу планираном ситуацијом учења. Деца обогаћују доживљај, продубљују идеје, проширују искуство и сазнају, анализирају и изражавају доживљено. Топлина и привлачност простора значајни су за деље учење и боравак у њему. Деца уз подршку васпитача заједно доживљавају, промишљају, делају и на тај начин остварују заједништво кроз реализацију уређења простора. Заједништво између васпитача и деце води ка уважавању туђег мишљења и развијању толеранције. Заједничким учешћем, васпитач подстиче децу да испробавају различите могућности,

да упоређују своја искуства и увиде, али и да долазе различитим начинима до решења. Васпитач приликом уређења простора треба да уважава идеје деце, као и да децу која нису заинтересована за оплемењивање простора заинтересује за рад.

Образовању даровите деце поклања се велика пажња. Веома битан услов за испољавање и развој даровитости јесте повољна социјална клима, а то подразумева стварање могућности за стицање широког општег знања, разноврстан културни живот, процењивање даровитости од стране друштва као вредности која је значајна не само за даровитог појединца већ и за друштво, пружање могућности даровитим да испоље стваралаштво и слободу исказивања (Малушић, 2000: 44–45). Сарадња васпитача и родитеља даровите деце од изузетне је важности. Основни смисао сарадње васпитача и родитеља јесте стварање што бољих услова за развој деце личности у целини, и у породици и у вртићу. Дечја постигнућа су резултат интеракције предиспозиција, структуре личности и деловања низа различитих васпитних фактора заједно са друштвено-културном структуром средине у којој дете живи (Стојановић, 2002: 249). Препознавање талената деце треба да развијамо у свим групама у вртићу. Даровито дете у вртићу препознајемо по особини која је високо развијена. Када се открије даровито дете, треба га усмеравати у складу са његовим склоностима и способностима, јер дете само у тим областима може да постигне високе резултате и на тај начин користи себи и друштву (Малушић, 2000: 44–45).

Стварање инспиративног простора за даровиту децу

Већина васпитача, током школовања и педагошког усавршавања стичу компетенције како створити позитивну атмосферу у вртићима, колико је простор важан, како уредити простор итд. Међутим, поставља се питање шта се дешава у пракси. Зашто се треба бавити уређењем простора? Шта се све може урадити са простором? Колико је тешко осмислити инспиративан простор? Ко у њему треба да учествује? Шта све деца могу да ураде? Да ли уређењем простора у вртићу васпитач утиче развој детета? Ако васпитач уређењем простора у вртићу утиче на развој детета, на који начин то чини? Ако не, због чега?

Када стварамо инспиративан простор у коме учествују деца, васпитачи и други одрасли (учесници локалне заједнице и остали учесници у васпитно-образовном процесу), а простор нам на најконкретнији начин шаље поруке о разумевању потреба деце, као и слику о вртићу. Заједнички простор је место где деца међусобно сарађују и уче једни од других, па према томе унутар зграде и ван вртића простор треба да буде уређен тако да побуђује машту, подржава креативност и оригиналност, пружа подршку различитим врстама ране писмености.

Простор није само техничко окружење, већ може бити веома плононосан, ефикасан подстицај инспирације дечјег стваралаштва. Природном спонтаношћу, кроз игру, деца предшколског узраста истичу своју креативност (цртежима на папиру, по зидовима, поду, уређењу намештаја, прављења разних предмета и играчака) у просторима у којима се одвија реални програм. Простор оплемењују зидови пријатних боја, топао вишебојан намештај и играчке као *алати* за игру која се одвија на два нивоа: имагинарном и оном стварном (сад и овде). Ако је вртић хладан, неће бити инспиративан и подстицајан за учеснике васпитно-образовног процеса – децу, васпитаче и родитеље, али ако га уредимо, оплеменимо и ако одражава заједничко учење деце и одраслих, однос деце, васпитача и других одраслих према вртићу ће се променити.

Веселинов наглашава да треба имати на уму да простор није нешто унапред дато и готово, независно од програма. Простор на најконкретнији начин рефлектује културу вртића, нашу слику о детету, учењу и програму. Вртић треба да представља

место где деца воле да долазе, где задовољавају своје потребе за социјалним живљењем, комуникацијом и учењем. У грађењу инспиративног простора потребно је да заједно учествују деца и одрасли, као и да материјали у заједничком простору одражавају њихово заједничко учешће (Веселинов, 2019: 94).

Бројне су добробити које инспиративан простор ствара код деце. Учествовајући у стварању инспиративног простора дете подстиче своју креативност, побуђује машту, развија моторичке вештине, учи да преговара, да се договара и усклађује са другима, да доноси одлуке, решава проблеме...

Креативна способност се појавила као способност која је повезана са интелигенцијом, а понекад се дефинише као способност да се нађу оригинална и нова решења за проблеме. Због тога се суштинским компонентама свих талената (свих врста талената) могу сматрати: 1. интелигенција; 2. критичко суђење (расуђивање); 3. стваралачка способност (Ђорђевић и др., 2007: 15).

Улога васпитача је у стварању инспиративног простора је незамењива. Васпитач треба да пружи прилику деци да истражују. Као практичар, васпитач треба да прати дететове идеје и иницијативе, да подстиче њихову даровитост и да понуди деци слободу изражавања. Васпитач, подстичући стваралаштво и креативност код деце, ствара бројне прилике деци за разноврсне доживљаје, разнолика искуства из којих деца могу развијати своје идеје, сусреће их са неочекиваним ситуацијама, стимулише их да постављају питања и на тај начин долазе до сазнања.

Васпитач треба децу да подстиче, охрабрује и омогућава им да уживају у испробавању и истраживању различитих материјала. Коришћењем и употребом различитих материјала, средстава и оруђа, деца се упознавају са различитим структурама, облицима, величинама. На тај начин подстиче се активност деце, развија истраживачки дух, испољавају креативне манифестације и подстиче даровитост. Важно је заједничко учешће деце и васпитача, јер се на тај начин деца социјализују, стичу вештине интеракције и тимског рада. Такође, битно је укључивати сву децу у уређење простора и тиме подржавати три димензије добробити: персоналну, делатну и социјалну. Осмишљавање простора треба да пробуди креативност и код васпитача и код деце. Неопходно је познавати индивидуалне особине даровите деце и начин испољавања тих особина, како би се успешно могле организовати активности у вртићу. Простор је заједно са васпитачем покретач и инспирација дељења учења, развоја и стваралаштва.

Закључак

Предшколске установе су места где деца уче, развијају се и играју, па је самим тим простор вртића покретач и инспирација дељења учења, развоја и стваралаштва. Простор треба да створи осећај сигурности, припадности, прихваћености, уважености и пријатности. У предшколској установи простор на првом месту мора да пружи безбедност, заштитеност и сигурност деци. Код уређења простора велики значај заузима организација и функционалност простора, али и подстицајно окружење, које мора бити оплемењено разним подстицајним материјалима и бојама. Добро уређен и осмишљен простор подстиче децу на креативност и побуђује дељу машту. Имајући у виду да је свако дете различито, треба укључивати сву децу у уређивање целокупног простора, опреме, осликавање зидова веселим и топлим бојама, прављење разних играчака и предмета. На тај начин, развијају се и подстичу способности, таленти и интересовање даровите деце. Заједничко учествовање васпитача и деце у стварању инспиративног простора од великог је значаја за даровито дете. Сходно томе, даровито дете стиче нова

сазнања, истражује, промишља, проширује искуство, игра се, подстиче своју креативност, побуђује машту, развија моторичке вештине, учи се да преговара, да се договара, сарађује и усклађује са другима, да доноси одлуке, решава проблеме и упознаје свет око себе. Даровито дете учи да буде самостално, да преузима одговорност, да се сналази у различитим ситуацијама, да поставља питања, да прихвата друге, да уважава туђе мишљење, развија толеранцију, учи се социјализацији, интеракцији и тимском раду. Вaspитач и породица имају значајан утицај на развој и подстицање даровитости, па су самим тим они најважнији ослонац даровитом детету.

Литература:

- Božin, A. i dr. (2002). *Daroviti i šta sa njima : [praktikum]*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Bratina, T., Veselinov, D. (ur.) (2022). *Inovativni pristupi u podsticanju darovitosti kod dece od tri do šest godina : priručnik za vaspitno-obrazovne stručnjake i roditelje* (2022). Novi Sad: Udruženje vaspitača Vojvodine.
- Veselinov, D. (2021). *Didaktička kultura savremene predškolske ustanove*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”.
- Veselinov, D. (2022). *Kontekstualna praksa vrtića i inspirativno okruženje za razvijanje realnog programa*. Vršac: Visoka strukovna vaspitačka i medicinska škola u Vršcu.
- Grandić, R., Letić, M. (2009). *Roditelji i nastavnici o darovitoj deci i mladima*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine; Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”.
- Ђорђевић, Б. и др. (2007). *Одрасли о даровитој деци и младима*. Београд: Учитељски факултет; Вршац: Виша школа струковних студија за образовање васпитача.
- Павловић Бренеселовић, Д., Крњаја, Ж., Бацковић, С. (2022). *Водич за уређење простора у деčјем вртићу : простор у складу са Основама програма ПВО „Године узлета”*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
- Павловић Бренеселовић, Д. и др. (2022). *Стратегија заједничког развијања програма у складу са специфичностима појединих узраста деце: развијање реалног програма у складу са Основама програма ПВО „Године узлета”*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
- Пртљага, С. (2022). *Projektni pristup učenju u vrtiću : priručnik za studente i vaspitače u predškolskim ustanovama*. Vršac: Visoka strukovna vaspitačka i medicinska škola u Vršcu.
- Крњаја, Ж., Павловић Бренеселовић, Д. (2022). *Водич за развијање теме/пројекта са децом : интегрисани приступ учењу кроз теме/пројекте у складу са Основама програма ПВО „Године узлета”*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
- Kundačina, M., Bandur, V. (2007). *Akademsko pisanje*. Užice: Učiteljski fakultet.
- Кундачина, М., Стаматовић, Ј. (2018). *Истраживање образовно-васпитне праксе и писање истраживачког рада*. Београд: Само корак.
- Malušić, S. (2000.) *Daroviti učenici i rad sa njima*. Beograd: Emka.
- Silobrčić, V. (2008). *Kako sastaviti, objaviti i ocijeniti znanstveno djelo*. Zagreb: Medicinska naklada.

Електронски извори:

- *Године узлета: Основе програма предшколског васпитања и образовања* (2019). Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Преузето: <https://www.vaspitacns.edu.rs/predmet34.php/Godine%20uzleta.pdf> [1. 2. 2024. године]
- Николић, М., Грандић, Р., Павловић, М. Компетенције васпитача за рад са даровитом децом. *Иновације у настави*, XXX, 2017/1. Преузето: [0352-2334/1701043N.pdf \(ceon.rs\)](https://www.ceon.rs/0352-2334/1701043N.pdf) [21. 2. 2024. године]

- Продановић, Б., Живановић, С., Вуковић, Б. Интегрисаност аспеката дечијег развоја и улоге васпитача у пракси. *Образовање и васпитање*, XVIII (19), стр. 33–48. Преузето: [2956-17792319033S.pdf \(ceon.rs\)](https://ceon.rs/2956-17792319033S.pdf) [21. 2. 2024. године]

Jasmina Mirković

The Preschool Teacher Training and Medical College in Vrsac

SPACE AS AN ASPECT OF GIFTED PRESCHOOL CHILDREN'S LEARNING CULTURE

Summary: The paper explores the role of the kindergarten space as a driver for children's learning and development. Preschool children, preschool teachers and other adults are involved in the creation of inspirational space, while the space gives us a concrete message on how the children are understood, as well as an image of the kindergarten. According to the current Foundations program „Years of Ascent” space is said to be the third preschool teacher. The common space is a place where children collaborate and learn from each other, so the interior and exterior of the kindergarten should be arranged in such a way that it stimulates imagination, supports creativity and originality, but also provides support for different types of early literacy. As the third preschool teacher the space develops and changes. Children are explorers who should be offered various materials - unstructured and semi-structured that will encourage potentials of the gifted. The space is not only a technical environment, but can be a very fruitful, effective stimulus for the inspiration of children's creativity. With natural spontaneity, through play, children of preschool age highlight their potential giftedness by drawing on paper, on the walls, floor, furniture as spaces where the real program takes place. The space is refined by walls of pleasant colors, warm multi-colored furniture, toys as tools for play that takes place on two levels: imaginary and real (here and now). If the kindergarten is cold and unwelcoming, we will not be attracted to stay in it, but if we arrange it, refine it and if it reflects the joint participation of children and adults, our attitude towards the kindergarten will change. The role of the preschool teacher is irreplaceable in this endeavor. The space should create a sense of security, belonging, acceptance, appreciation and comfort. Having in mind that every child is different, all children should be involved in arranging the entire space, equipment, painting the walls with cheerful and warm colors, making various toys and objects.

Key words: inspirational space, encouraging potential giftedness, joint participation of children and adults, culture of learning.